

Gamybos sektoriaus sukuriamos pridėtinės vertės ir gyventojų verslumo pokyčių Lietuvoje, Šiaulių apskrityje ir Šiaulių mieste 2009–2019 metais analizė

Rasa Balvočiūtė,

Šiaulių valstybinė kolegija, doc. dr.

Šiauliai State University of Applied Sciences, Lithuania; Assoc. Prof., Dr.

Dovydas Kazlauskas,

Šiaulių valstybinė kolegija, studentas

Šiauliai State University of Applied Sciences, Lithuania; Student

Anotacija

Straipsnyje pateikta gamybos įmonių ir jose dirbančių darbuotojų skaičiaus, sukuriamos pridėtinės vertės ir gyventojų verslumo pokyčių Lietuvoje, Šiaulių apskrityje ir Šiaulių mieste pokriziniu laikotarpiu (2009 – 2019 m.) lyginamoji analizė. Siekiant išsiaiškinti gamybos įmonių veiklos rezultatų pokyčius buvo atlikta šių įmonių duomenų statistinė dinaminė, struktūrinė ir koreliacinė analizė taikant duomenų rinkimo, palyginimo ir grafinio vaizdavimo metodus. Duomenų šaltinis – LR statistikos departamento rodiklių duomenų bazė.

Reikšminiai žodžiai: gamybos sektorius, gamybos įmonė, pridėtinė vertė, verslumas.

Analysis of Value Added and Entrepreneurship Changes Created by Production Enterprises in Lithuania, Šiauliai County and Šiauliai City in 2009–2019

Summary

The article presents a comparative analysis of the changes in the number of production enterprises and their employees, value added and entrepreneurship of the population in Lithuania, Šiauliai county and Šiauliai city in the post-crisis period (2009 - 2019). Statistical dynamic, structural and correlation analysis of the data of these enterprises was performed in order to find out the changes in the performance of production enterprises using data collection, comparison and graphical representation methods. Data source – database of indicators of the Department of Statistics of the Republic of Lithuania.

Keywords: production sector, production enterprises, added value, entrepreneurship.

Įvadas

Temos aktualumas. 2008 m. įvykusi finansų krizė ir po jos sekęs recesijos laikotarpis palietė daugelį pasaulio šalių. Ne išimtis ir Lietuva. Kaip rodo LR Statistikos departamento duomenys, 2009 m. lyginant su 2008 m. bendras šalies BVP sumažėjo beveik 20 proc. Ilguoju laikotarpiu 2011–2018 m. Lietuvos BVP augimo tempas buvo vienas sparčiausių Europos Sąjungoje (vidutinis augimas – 3,3 proc. per metus), tačiau gerokai lėtesnis nei 2001–2007 m. (8,3 proc.), t. y. iki 2008–2009 m. ekonominio nuosmukio (Lietuvos ekonomika, 2019). Ekonomikos atsigavimo laikotarpis buvo nelengvas, tačiau nuo 2013 m. Lietuvos ekonomika stabiliai augo ir prie šio augimo nemažai prisidėjo pramonė. Šio sektoriaus indėlis į BVP 2019 m. duomenimis sudarė 33 proc. viso šalyje sukuriamo bendrojo vidaus produkto, tačiau skirtinguose šalies regionuose pramonės sukuriama dalis buvo ne vienoda – Šiaulių apskrityje ji sudarė 34 proc.¹ ir augimo tempas nuo 2009 m. buvo 1 proc. punktu didesnis. Sparčiai augo tokios Lietuvos apdirbamosios pramonės šakos kaip baldų gamyba, elektroninių ir optinių gaminių gamyba, metalo gaminių gamyba, guminių ir plastikinių gaminių gamyba, chemikalų ir chemijos produktų gamyba, tekstilės gaminių ir drabužių siuvimo gamyba, gėrimų ir maisto produktų gamyba. 2020 metų pradžioje prasidėjusi COVID-19 pandemija buvo

¹ LR Statistikos departamento duomenys: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?region=all#/>

labai stiprus išorinis tolygią Lietuvos ekonomikos raidą išbalansavęs veiksnys, kurio poveikį galima bus įvertinti tik visiškai pasibaigus šiam laikotarpiui ir gavus patikimus duomenis apie pasikeitusią ekonominę situaciją.

LR statistikos departamento duomenimis, 2019 m. pabaigoje Lietuvoje 20 proc. visų dirbančiųjų dirbo pramonės įmonėse ir apdirbamosios gamybos srityje, Šiaulių apskrityje ir Šiaulių mieste – po 23 proc. Kaip teigia Luminor banko vyriausiasis ekonomistas Žygimantas Mauricas, Lietuvos ekonomikos pagrindą sudaro žemos pridėtinės vertės produkcija. Todėl, atsižvelgiant į tai, kad iki šiol Lietuvos ekonomikos konkurencinis pranašumas didele dalimi buvo grindžiamas mažesnėmis darbo sąnaudomis, per pastarąjį dešimtmetį stebint ženklų darbo sąnaudų augimą dėl didėjančio darbo užmokesčio, vis sunkiau įmonėms sekėsi pasiekti aukštesnės pridėtinės vertės rezultatus. Pridėtinės vertės sukūrimą lemia įmonių technologinė pažanga, jos pokyčiai, tačiau šį veiksnių yra sudėtinga įvertinti dėl skirtingų gamybos sąlygų, technologijų lygio skirtingose pramonės šakose ir kitų veiksnių. Darbuotojų skaičiaus gamybos įmonėse pokyčių tendencijos, jas lyginant su pridėtinės vertės pokyčiais, parodo, kiek svarbus yra darbuotojų veiksnys ir kokią įtaką pridėtinės vertės kūrimui turi kiti veiksniai: gyventojų verslumas, inovacijos ir kt.

Tyrimo problema. Pramonės ir apdirbamosios gamybos sektorius Šiaulių regione išlieka vienas svarbiausių ir jo augimo tempai yra spartesni, nei kituose šalies regionuose. Todėl svarbu analizuoti ir tinkamai įvertinti šio sektoriaus sukuriama pridėtinė vertė pokyčius bei juos lemiančius veiksnius ekonomikos atsigravimo po 2009 m. ekonominės krizės laikotarpiu.

Tyrimo problemos formuluotė galima apibendrinti tokiu probleminiu klausimu: kaip keitėsi Šiaulių apskrities ir Šiaulių miesto gamybos įmonių ir jose dirbusių darbuotojų skaičius, jų sukuriama pridėtinė vertė bei gyventojų verslumas pokriziniu (2009 – 2019 m.) laikotarpiu visos šalies analogiškų rodiklių pokyčių kontekste?

Tyrimo tikslas: išanalizuoti 2009–2019 metų Šiaulių apskrities ir Šiaulių miesto gamybos įmonių sukuriama pridėtinė vertė bei gyventojų verslumo pokyčius visos šalies analogiškų rodiklių pokyčių kontekste.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti 2009–2019 metų gamybos įmonių ir jų darbuotojų skaičiaus pokyčius Lietuvoje, Šiaulių apskrityje ir Šiaulių mieste
2. Išanalizuoti 2005–2019 metų Lietuvoje, Šiaulių apskrityje ir Šiaulių mieste sukuriama pridėtinė vertė gamybos sąnaudomis.
3. Išanalizuoti 2009–2019 metų gyventojų verslumo pokyčius Lietuvoje, Šiaulių apskrityje ir Šiaulių mieste.

Tyrimo metodai. Statistinių duomenų dinaminė ir struktūrinė, koreliacinė analizė, grupavimas, lyginimas ir apibendrinimas; grafinis duomenų vaizdavimas.

Ekonomikos pokyčiai ir gyventojų verslumas: teoriniai apibendrinimai

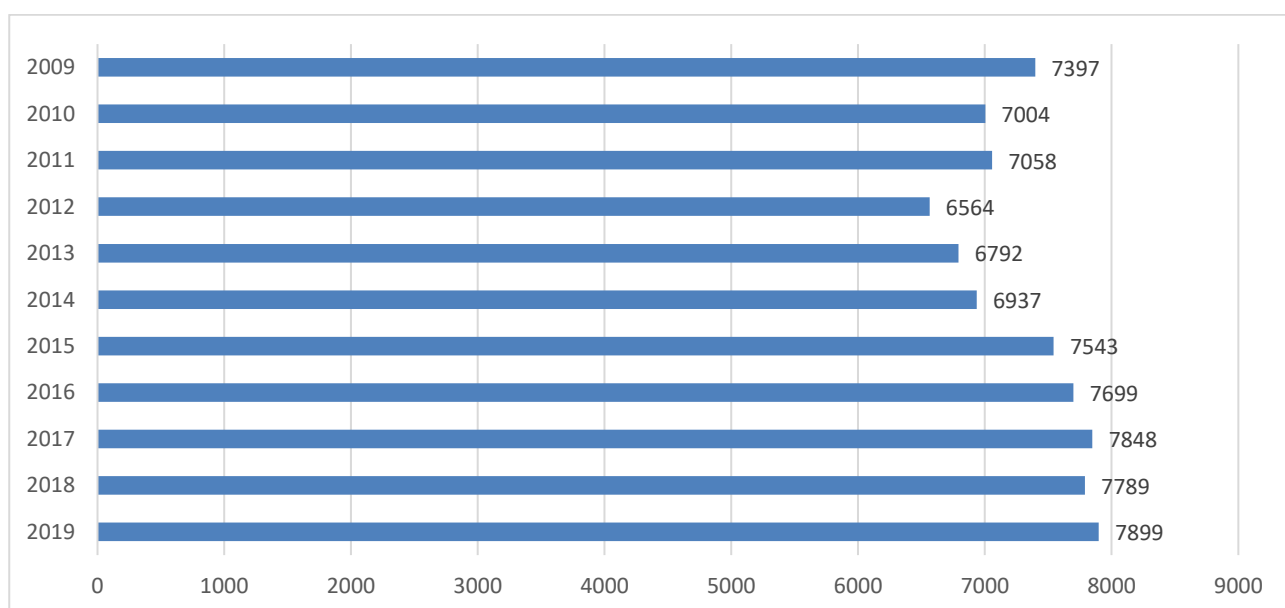
Dar 1956 m. JAV ekonomistas Nobelio premijos laureatas R. M. Solow įrodė, kad kapitalas ir darbas yra pagrindiniai ekonomikos augimo šaltiniai. Daugiau investicijų į konkurencingas ūkio šakas ir daugiau kvalifikuotų darbuotojų jose garantavo didesnę sukuriama pridėtinę vertę. Konkurencingumo požiūriu ypač didelė svarba buvo teikiama didelėms įmonėms, kurios sugebėdavo sutelkti daug kapitalo, nusamdyti daug darbuotojų, pripažįstamas jų gebėjimas diegti inovacijas. Tačiau šiuolaikinėje ekonomikoje analizuojama daugiau įvairių veiksnių, turinčių įtakos ekonomikos raidai. Vienas iš tokių veiksnių yra verslumas, kuris paprastai siejamas su smulkiuoju ir vidutiniu verslu. Verslumas apibūdinamas kaip rizikos prisiėmimas, laikomas veiksminga priemone kuriant naujas darbo vietas, diegiant inovacijas ir skatinant sveiką konkurenciją ekonomikoje. Verslumas mokslinėje literatūroje žinomas seniai (Manciu ir kt., 2016), per pastaruosius dvidešimt metų mokslininkai ir įvairių šalių vyriausybės vis labiau jį vertino kaip gyvybiškai svarbų ekonomikos augimo veiksnių. Daugelyje šalių vykstantys pramonės struktūros pokyčiai, tokie kaip technologinė, žinių ekonomikos plėtra, globalizacija, reguliavimo sumažėjimas arba panaikinimas, darbo pasiūlos pokyčiai, rinkos diferenciacija ir ūkio šakų nestabilumas turėjo lemiamą reikšmę mažų ir vidutinių įmonių svarbos pokyčiams (Startienė, Remeikienė, 2009, 2013).

Kaip teigia Amoros ir kt. (2016), verslumas yra būtinas ekonomikos augimui, nes jis kuria darbo vietas, generuoja konkurencingumą (Manciu ir kt., 2016), parodo įmonininkų profesinius gebėjimus. Pasak Fiti ir kt. (2007), verslininkai yra įmonių savininkai, kurie diegia naujoves ir taip išskiria savo verslą iš konkurentų, rizikuoja, derina, rekombinuoja ir pakeičia brangesnius gamybos veiksnius pigesniais, nukreipia išteklius į produktyviausius veiklos sektorius. Verslumas – tai procesas, kurio metu asmenys pasinaudoja galimybėmis, dažnai neatsižvelgdami į tuo metu jų valdomus išteklius. Versliomis laikomos tos įmonės, kurios pateikia rinkai naujus produktus ir paslaugas (Barringer ir kt., 2009). Pagrindiniai verslo rezultatai, turintys įtakos ekonomikos augimui, yra inovacijos, konkurencija ir darbo vietų kūrimas. Pasak Amoros ir kt. (2016), mažų ir vidutinių pajamų šalyse (tai būdinga ir Lietuvai, lyginant šalies pajamas su senosiomis ES šalimis) verslumo rodikliai nėra tiesiogiai susiję su BVP vienam gyventojui, tačiau didesnėmis galimybėmis pagrįstas verslumas teigiamai susijęs su BVP augimo tempu – augant gyventojų verslumui, auga ir ekonomika. Deakins ir Freel jau 2005 m. nustatė, kad ryšys tarp verslumo ir ekonomikos augimo yra abipusis, tačiau vėliau kai kurie mokslininkai (Sipos-Gug ir kt., 2015) pastebėjo, kad Europos Sąjungoje šis tiesioginis ryšys būdingas tik didesnių nei vidutinių pajamų šalyse, nes tik turtingesnė ekonomika skatina daugiau individų imtis verslininko vaidmens. Šalys, kurių BVP vienam gyventojui yra mažesnis, suteikia mažiau galimybių verslumui plėtoti ir verčia žmones daugiau dėmesio skirti stambiajai pramonei, kuri gali sukurti daugiau darbo vietų vienoje įmonėje. Augant ekonomikai ir į šalies ūkio sistemą patenkant daugiau lėšų, atsiranda daugiau galimybių verslumui. Galima daryti prielaidą, kad panaši tendencija turėtų būti ir atskiruose šalies regionuose – didesnis ekonomikos augimo tempas regione sąlygoja spartesnę gyventojų verslumą ir atvirkščiai.

Gamybos įmonių ir darbuotojų skaičiaus pokyčiai Lietuvoje, Šiaulių apskrityje ir Šiaulių mieste

2019 m. sausio 1 d. duomenimis Lietuvoje veikė 105 093 ūkio subjektai, 7899 (7,5 proc.) jų sudarė gamybos įmonės. Apdirbamoji gamyba yra viena iš daugiausiai darbuotojų įdarbinančių ūkio šakų, todėl gamybinių verslo įmonių skaičius Lietuvoje yra labai svarbus. Jose sukuriami daug naujų darbo vietų, šios įmonės svariai prisideda prie BVP kūrimo ir aprūpina vidaus ir užsienio rinkas pagamintais produktais.

Ekonominė krizė stipriai paveikė gamybos įmones Lietuvoje. LR Statistikos departamento duomenimis 2009–2012 m. gamybos įmonių sumažėjo 11,3 proc. ir tik 2015 m. pasiekė prieškrizinį lygį, o iki 2019 m. toliau augo (1 pav.).

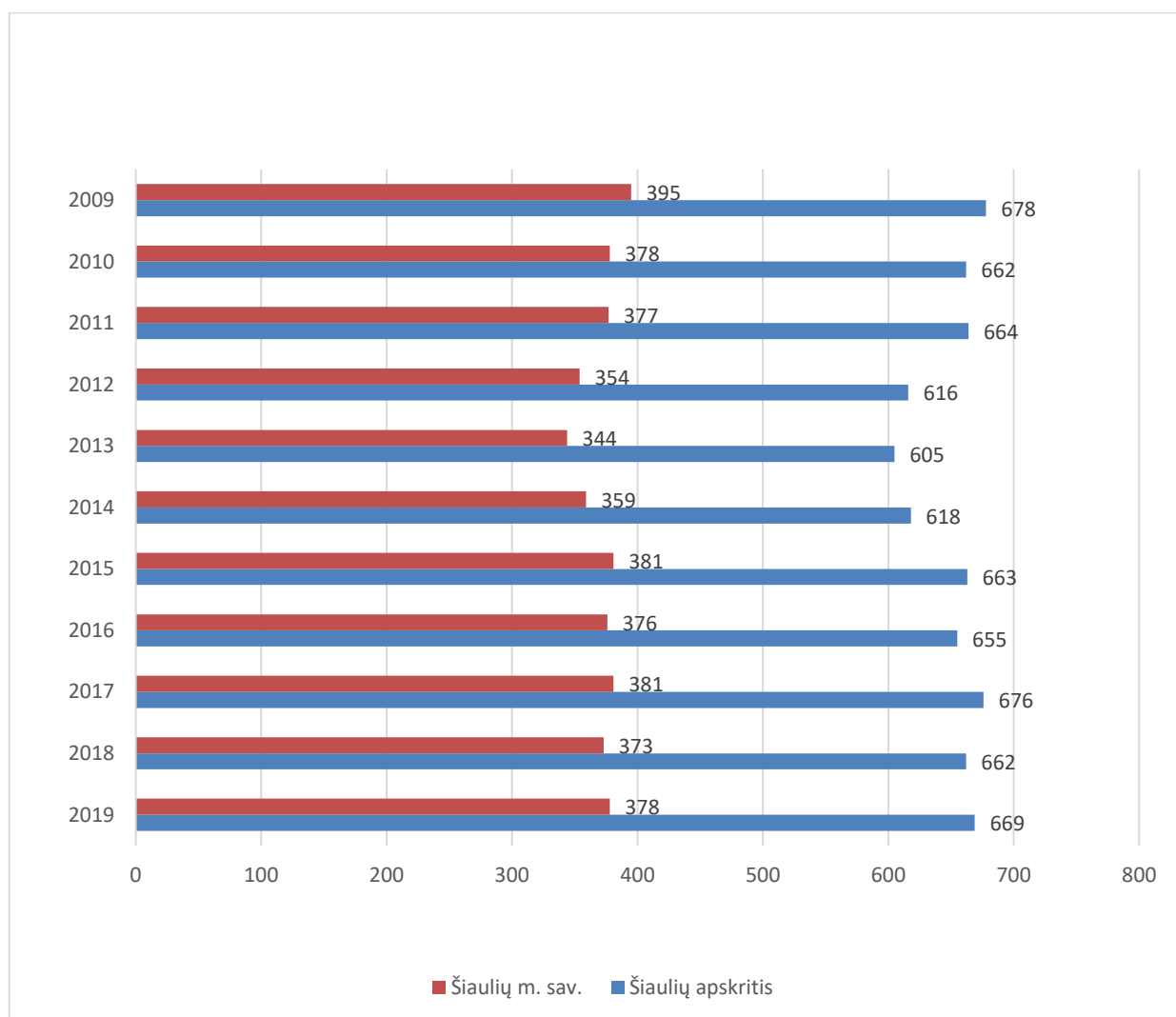

1 pav. Veikiančių gamybos įmonių Lietuvoje skaičius metų pradžioje 2009–2019 m.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis (2019)

2005–2019 metų laikotarpiu Lietuvoje pramonės įmonių skaičius padidėjo 6,8 proc. Šiaulių mieste ir apskrityje vyravo panašios tendencijos – staigus įmonių skaičiaus sumažėjimas iki 2013 metų ir po to sekęs pakilimas, tačiau iki 2019 m. taip ir nesugrįžo į 2009 metų lygį. Lyginamuoju laikotarpiu pastebimas įmonių skaičiaus sumažėjimas: Šiaulių apskrityje 2009 metais veikė 678 tokios įmonės, o 2019 metais – 669, tad gamybos įmonių skaičius sumažėjo 1,3 proc. (2 pav.). Šiaulių mieste ši tendencija buvo dar stipresnė: 2009 metais veikė 395 gamybos įmonės, o 2019 metais – 378, tad jų skaičius sumažėjo 4,2 proc. Labiausiai gamybos įmonių sumažėjo 2010 metais (4–5 proc.) ir 2012 metais (6–7 proc.). Daugėjo – 2015 m. (6–8 proc.).

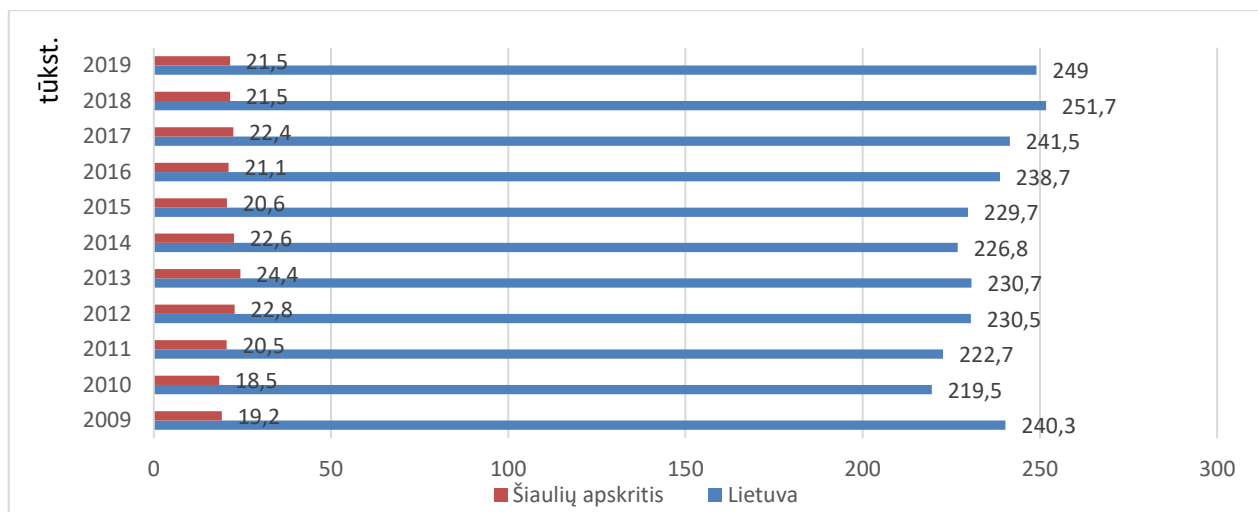
Šiauliuose pastebimas didesnis sąstingis šiuo požiūriu, nei vidutiniškai Lietuvoje. Šiaulių apskrities gamybos įmonės visu analizuojamu laikotarpiu sudarė 8,5–9,5 proc. tokių Lietuvos įmonių ir ši dalis turėjo tendenciją mažėti. Šiaulių miesto įmonės sudarė kiek daugiau, nei pusę visų Šiaulių apskrityje veikiančių gamybos įmonių. Laikotarpio pabaigoje ši dalis sumažėjo 2 proc. – tai rodo, kad vis daugiau įmonių kūrėsi už apskrities centrinio miesto ribų.

2 pav. Šiaulių apskrityje ir Šiaulių mieste veikusių gamybos įmonių skaičius 2009–2019 m. pradžioje

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis (2019)

Vertinant ekonominius pokyčius svarbūs yra ne tik įmonių, bet ir jose dirbančių darbuotojų skaičiaus pokyčiai. Analizuojamu laikotarpiu Lietuvoje gamybos įmonių darbuotojų skaičius kito netolygiai – 2010 m. sumažėjo beveik 10 proc., vėliau augo, išskyrus 2014 m., kai šis rodiklis sumažėjo 2 proc. (3 pav.). Šiaulių apskrities gamybos įmonių darbuotojų skaičius sudarė 8,5–10,2 proc. tokių Lietuvos įmonių ir analizuojamu laikotarpiu mažai keitėsi.

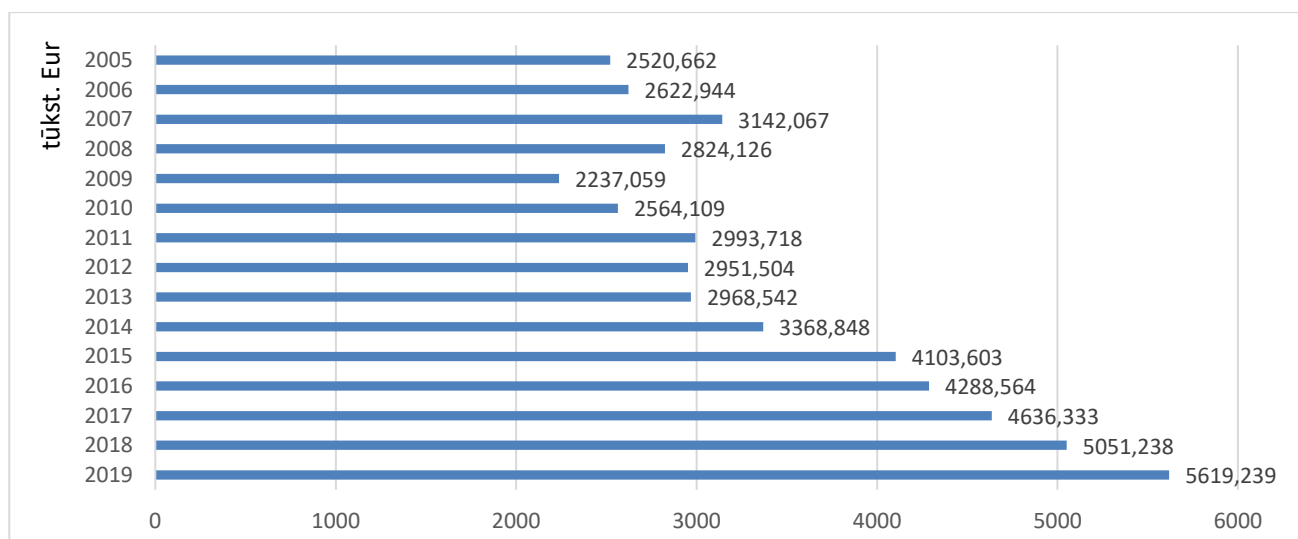
3 pav. Gamyboje užimtų darbuotojų skaičius Lietuvoje ir Šiaulių apskrityje 2009 – 2019 m.

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis LR Statistikos departamento duomenimis (2019)

Apibendrinat gamybos įmonių ir jose dirbančių darbuotojų skaičiaus pokyčius nustatyta, kad Šiaulių apskrities įmonės sudarė neįymiai mažėjančią dalį tarp tokių Lietuvos įmonių. Ir atvirkščiai, darbuotojų skaičius jose šiek tiek didėjo ir laikotarpio pabaigoje buvo 0,2 proc. didesnis, nei visose Lietuvos gamybos įmonėse. Vidutinis darbuotojų skaičiaus augimo tempas per metus visose Lietuvos šio tipo įmonėse buvo 0,4 proc., Šiaulių apskrityje augimo tempai buvo spartesni ir sudarė 1,4 proc. Tai rodo, kad analizuojamu laikotarpiu Šiaulių apskrities gamybos įmonėse buvo įdarbinta daugiau darbuotojų, nei kituose šalies regionuose.

Pridėtinės vertės, sukuriamos Lietuvos, Šiaulių apskrities ir Šiaulių miesto gamybos įmonėse, pokyčio analizė

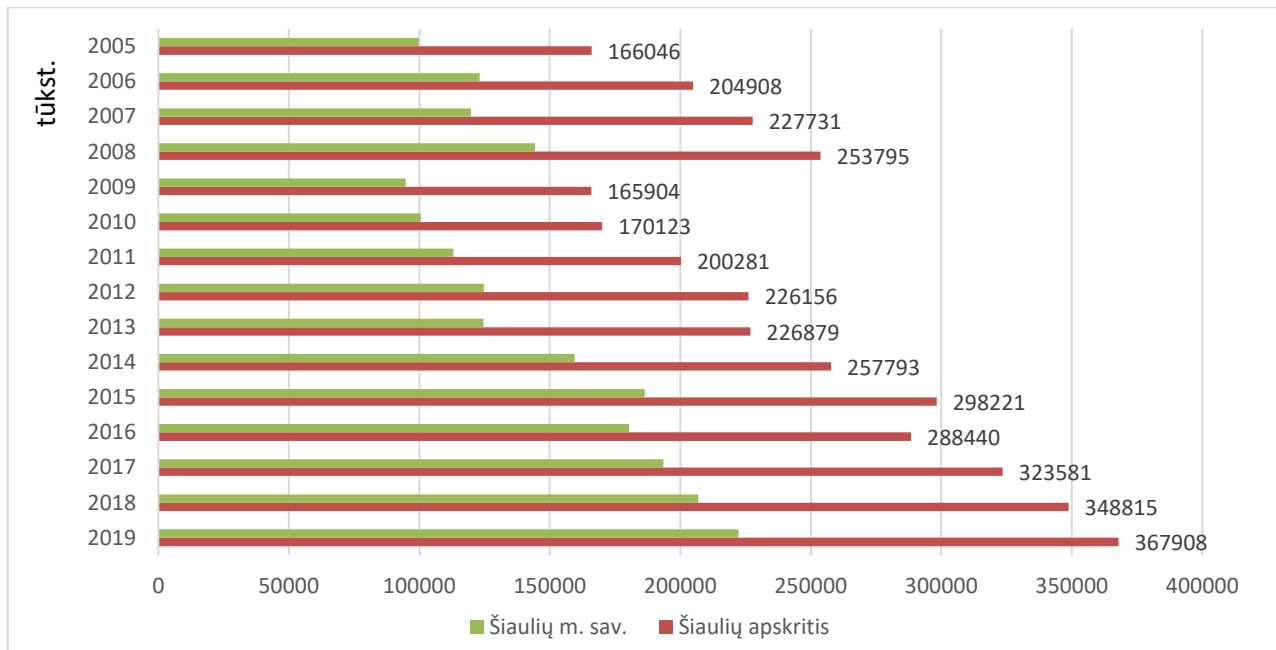
2019 metais gamybos įmonių sukurta pridėtinė vertė gamybos sąnaudomis Lietuvoje sudarė 5,6 mlrd. Eur. Per laikotarpį nuo 2005 metų ši suma padidėjo 2,2 karto. Analizuojant duomenis, matomas augimas iki 2007 metų (3,1 mlrd. Eur) ir sumažėjimas finansinės krizės metu 2008–2009 m. (2,2 mlrd. Eur) bei neįymus padidėjimas 2010 metais (2,5 mlrd. Eur) ir 2011m. (apie 3 mlrd. Eur). 2012–2013 m. būdinga stabilizacija (2,9 mlrd. Eur), 2014 metais pasiektas prieškrizinis lygis ir nuo tų metų pridėtinė vertė Lietuvoje stabiliai augo (vidutiniškai 7 proc. kasmet) (4 pav).

4 pav. Pridėtinė vertė gamybos sąnaudomis Lietuvoje 2005–2019 m., tūkst. Eur.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis (2019)

2009–2019 m. Lietuvos Respublikos, Šiaulių apskrities ir Šiaulių m. pridėtinės vertės gamyboje pokyčiai yra labai panašūs. Visoje šalyje šis rodiklis išaugo 2,5 karto. Šiaulių apskrityje 2005 metais įmonių sukurta pridėtinė vertė sudarė 166 046 tūkst. Eurų ir iki 2019 metų padidėjo 2,22 karto, sudarydama 367 908 tūkst. Eur. Šiaulių mieste ji 2005 m. sudarė 99 782 tūkst. Eur, iki 2019 metų padidėjo 2,35 karto, sudarydama 222 393 tūkst. Eur. Atitinkamai vidutinis augimo tempas per metus šalyje buvo 10 proc., Šiaulių apskrityje – 8,5 proc. ir Šiaulių mieste – 9,2 proc. Detaliau analizuojant Šiaulių miesto ir apskrities pridėtinės vertės duomenis, nustatytas augimas iki 2008 metų krizės ir stiprus nuosmukis (34 proc.) 2009 metais krizės metu. Prieškrizinis lygis pasiektas 2014 metais, o 2016 metais nustatytas nežymus sumažėjimas (3 proc.) ir stabilus augimas iki 2019 m. (5 pav). Pridėtinės vertės augimą gamybinėse įmonėse lėmė gerėjanti eksporto padėtis, investicijos, susijusios su ES struktūrinių fondų parama, ir inovaciniai sprendimai (Lietuvos ūkio sektorių..., 2019).

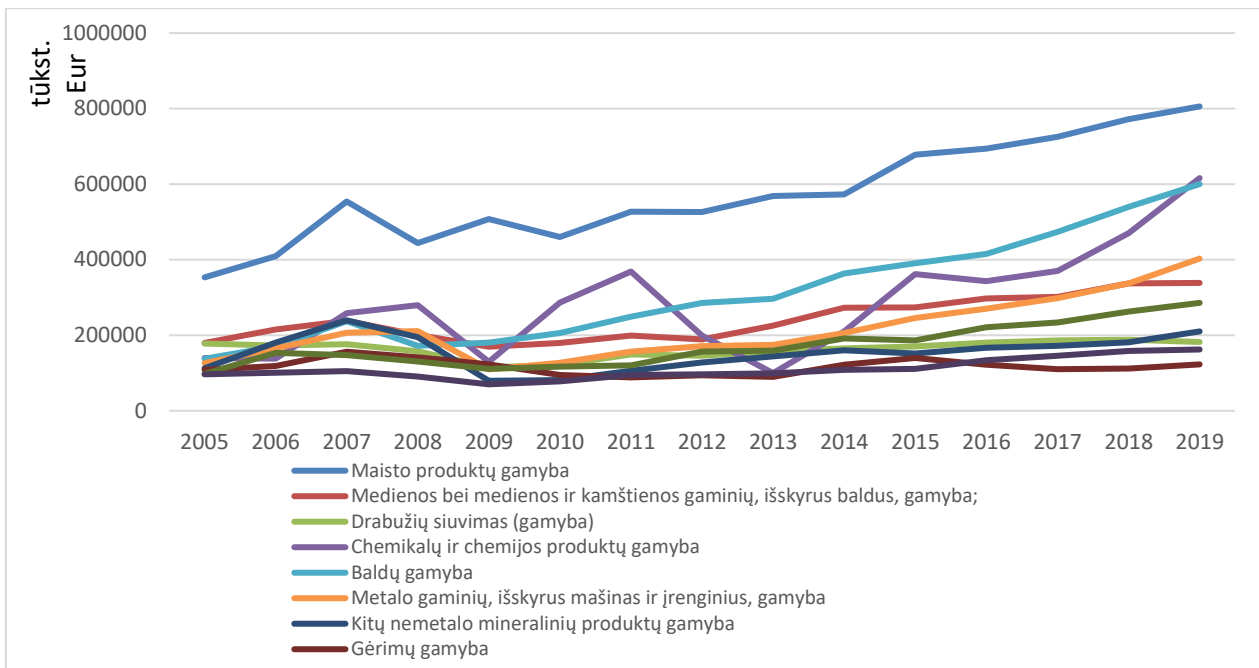
5 pav. Pridėtinė vertė gamybos sąnaudomis Šiaulių apskrityje, Šiauliuose 2005–2019 m., tūkst. Eur

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis (2019)

Tarpusavio ryšiui tarp darbuotojų skaičiaus ir pridėtinės vertės pokyčių nustatyti buvo paskaičiuotas Pirsono (*Pearson*) koreliacijos koeficientas: šalyje šis ryšys buvo silpnas tiesioginis (0,25), o Šiaulių apskrityje – silpnas atvirkštinis (–0,4). Taigi, abiejose teritorijose ne gamybos darbuotojų skaičius, bet kitų veiksnių pokyčiai lėmė pridėtinės vertės augimą.

Analizuojant apdirbamosios gamybos sričių rodiklius Lietuvoje, matoma, kad didžiausią pridėtinę vertę 2005–2019 m. sukūrė maisto produktų, baldų ir chemikalų bei chemijos produktų gamyba (6 pav). Vertinant 2005–2019 metų pokytį, didžiausias prieaugis buvo chemikalų bei chemijos produktų ir baldų gamybos srityse – beveik 3,5 karto. Sparčiai augo pagrindinių vaistų pramonės gaminių ir farmacinių preparatų (9,4 karto), popieriaus ir popieriaus gaminių (4,3 karto) gamyba, tačiau šių gaminių gamybos apimtys buvo daugiau kaip 10 kartų mažesnės, nei didžiausią pridėtinę vertę sukuriančių gaminių. Mažiausias pridėtinės vertės prieaugis buvo drabužių gamyboje – 3 proc., tuo tarpu odos dirbinių gamybos pridėtinės vertės apimtis netgi mažėjo 14 proc.

Pagal sukurta pridėtinę vertę 2005–2019 metais Lietuvos Respublikoje Šiaulių apskritis užima 6 vietą tarp apskričių, Šiaulių miestas – 5 vietą tarp miestų. Pagal pridėtinės vertės pokytį 2005–2019 metais Šiaulių apskritis užima 5 vietą, o Šiaulių miestas – 6 vietą. Šiaulių apskrities gamybos įmonės daugiausiai gamina ir parduoda įvairių rūšių baldų, čiužinių, odontologijos medžiagų, namų apyvokos reikmenų, metalo dirbinių ir maisto produktų. Šių gaminių pardavimai analizuojamu laikotarpiu augo nuo dviejų iki keliasdešimties kartų ir 2019 m. sudarė reikšmingą dalį visoje šalyje gaminamų pramonės gaminių struktūroje.

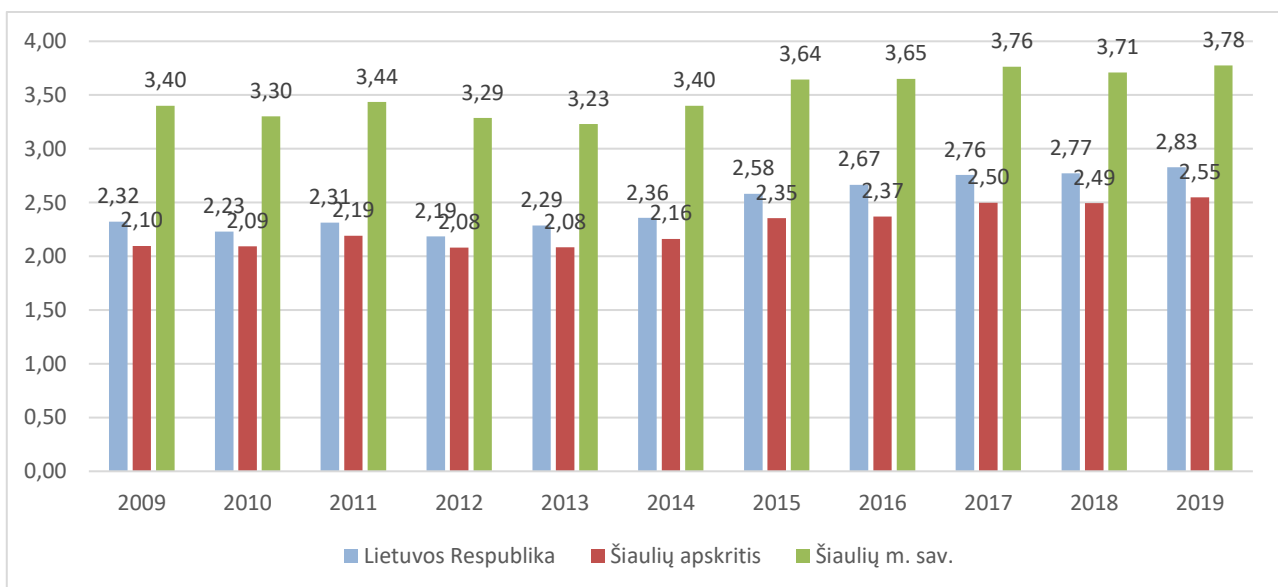

6 pav. Dešimties didžiausių pridėtinę vertę sukuriančių (gamybos sąnaudomis) gamybos šakų dinaminiai pokyčiai Lietuvoje 2005–2019 m., tūkst. Eur

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis (2019)

Gyventojų verslumo pokyčiai Lietuvoje, Šiaulių apskrityje ir Šiaulių mieste

Kaip teigia V. Atkočiūnienė, A. Slavickienė ir kt. (2011), verslumas plačiąja prasme yra įgimtų ir įgytų asmeninių savybių rinkinys, kuris leidžia kurti ekonominę, socialinę ir kitas vertes. Autorės remiasi M. Sharma (2011), kuris akcentuoja, kad Europoje verslumas paprastai siejamas su įmonių steigimu pelno siekiančių įmonių sektoriuose. Gyventojų verslumas dažniausiai apibūdinamas kaip atskirų teritorinių vienetų konkurencingumą charakterizuojantis rodiklis, kuris gali būti matuojamas pasitelkiant daugelį ekonominių ir socialinių kriterijų bei rodiklių, tokių kaip nedarbo lygio dinamika, asmeninės gyventojų savybės, geografinė padėtis ir kt. (Beinoraitė, Drejeris, 2014). Tačiau vienas dažniausiai naudojamų rodiklių yra įmonių, tenkančių vienam tūkstančiui gyventojų, skaičius (Versli Lietuva, 2013).

7 pav. Verslo įmonių skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyventojų 2009–2019 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis LR Statistikos departamento duomenimis (2019)

Vertinant gyventojų verslumo lygį pagal šį rodiklį, Šiaulių miesto gyventojų verslumas (2009–2019 m. vidurkis – 3,51 proc.) stipriai lenkia Šiaulių apskrities (2,27 proc.) ir Lietuvos Respublikos rodiklį (2,48 proc.). Bendras šalies ir Šiaulių apskrities rodikliai yra labai panašūs (7 pav.). 2009–2019 m. Lietuvos Respublikos ir Šiaulių apskrities gyventojų verslumas padidėjo 22 proc., Šiaulių miesto gyventojų verslumas padidėjo perpus mažiau – 11 proc. Duomenys rodo, kad galima išskirti 2010 ir 2012 metus, kuriais būdingas reikšmingas gyventojų verslumo sumažėjimas, ir 2015 metus, kuomet buvo nustatytas verslumo padidėjimas, ir šios tendencijos tęsia iki laikotarpio pabaigos. Apibendrinant galima teigti, kad verslumo pokyčius lėmė tiek gyventojų skaičiaus, tiek ir naujai įsikuriančių įmonių skaičiaus pokyčiai. 2009–2019 m. Lietuvoje nuolatinių gyventojų skaičius sumažėjo 12 proc., Šiaulių apskrityje – 19 proc., Šiaulių mieste – 14 proc. Veikiančių gamybos įmonių skaičius Lietuvos Respublikoje augo 7 proc., Šiaulių apskrityje mažėjo 1 proc., Šiaulių mieste mažėjo 4 proc.

Vidutinis šalies ir Šiaulių apskrities gyventojų verslumo pokytis analizuojamu laikotarpiu buvo panašus ir siekė 2 proc., Šiaulių mieste buvo tik 1,1 proc. Paskaičiavus Pirsono koreliacijos koeficientą tarp visos šalies ir Šiaulių apskrities pridėtinės vertės ir verslumo augimo tempų nustatyta, kad ryšys tarp šių dviejų rodiklių yra silpnas (atitinkamai 0,46 ir 0,45). Šiaulių mieste nustatytas vidutinio stiprumo ryšys (0,6).

Apibendrinant galima teigti, kad gyventojų verslumas keitėsi kur kas lėčiau, nei gamybos įmonių ir darbuotojų skaičius jose ar šiose įmonėse sukuriama pridėdama vertė. Tai rodo, kad gyventojų verslumas priklauso ne tik nuo ekonominės situacijos, bet jį galimai lemia gyventojų asmeninės savybės ir kiti labiau inertiški veiksniai. Tyrimas taip pat patvirtino Sipos-Gug ir kt. (2015) bei Amoros ir kt. (2016) teiginį, kad pridėtinės vertės augimo tempai yra susiję su gyventojų verslumo pokyčiais – tarp jų yra tiesioginis ryšys.

Išvados

Lyginant 2009–2019 metų duomenis, matoma, kad gamybos įmonių skaičius Lietuvoje augo, tačiau Šiaulių apskrityje ir Šiaulių mieste jų skaičius sumažėjo. Įmonių skaičiaus kaita analizuojamu laikotarpiu gali būti skirstoma į tris etapus: tolygaus augimo iki krizės, krizės laikotarpį, kuomet įmonių skaičius mažėjo, ir spartaus augimo laikotarpį po krizės, ypač 2015 metais, kai įmonių skaičius augo visoje šalyje. Darbuotojų skaičius gamybos įmonėse didėjo tiek Lietuvoje, tiek ir Šiaulių apskrityje, bet augimo tempai buvo nedideli, lyginant su pridėtinės vertės pokyčiais.

Vertinant gamybos įmonių sukuriamą pridėtinę vertę gamybos sąnaudomis 2005–2019 metais visose teritorijose nustatytas reikšmingas vertės augimas – daugiau, nei du kartus. Pagal kasmet Europos Komisijos skelbiamus konkurencingumo rodiklius Lietuva – viena iš lyderių Europoje pagal apdirbamojoje gamyboje sukuriamą pridėtinę vertę. Lietuva patenka tarp šalių, kurių eksporto ir BVP santykis yra didžiausias visoje ES (Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija, 2013). 2009–2019 m. pridėtinės vertės rodikliai stabiliai augo, tai lėmė aukštos kvalifikacijos ir santykinai vis dar pigesnė (lyginant su senosiomis ES šalimis) darbo jėga, stiprūs prekybos ryšiai ir palanki šalies strateginė pozicija. Didėjo gyventojų verslumas, tačiau pokyčio tempai šiek tiek skyrėsi: visoje šalyje ir Šiaulių apskrityje per dešimtmetį šis rodiklis padidėjo daugiau kaip penktadaliu, Šiaulių mieste – tik 11 proc. Tokius rezultatus iš esmės lėmė nuolatinių gyventojų spartesnis mažėjimas, nei naujai įsikūrusių verslo įmonių skaičiaus pokyčiai. Stipriausias ryšys tarp gyventojų verslumo ir ekonomikos augimo išlieka ekonomiškai aktyviausioje teritorijoje – Šiaulių mieste.

Literatūros sąrašas:

1. Amorós, J., Borraz, F., Veiga, L. (2016). Entrepreneurship and socioeconomic indicators in Latin America. *Latin American Research Review*, 51(4), 186–201.
2. Atkočiūnienė, V., Slavickienė, A., Zinkevičienė, D., Petrulienė, D., Gelažiūtė, R., Subačiūtė, V., Juodenytė, R. (2011). *Mokymo programos „Verslumo įgūdžių ugdymas kaime“ parengimo poreikio tyrimo ir verslumo įgūdžių skatinimo metodinis informacinis leidinys*. Kėdainiai.
3. Barringer, B., Ireland, R. D. (2009). *Entrepreneurship: Successfully Launching New Ventures* (3rd Edition). Prentice Hall.

4. Beinoraitė, Š., Drejeris, R. (2014). Gyventojų verslumo matavimo modelis. *Verslas: Teorija ir praktika*, 15(3), 199–209.
5. Deakins, D., Freel, M. (2005). *Entrepreneurship and Small Firms*. McGraw-Hill.
6. Fiti, T., Filipovski, V., Antovska, M., Tashevsk, B. (2017). Innovations and entrepreneurship in the Macedonian business sector. *World Review of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, 13(2–3), 194–210.
7. Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija (2013). *Lietuva – viena iš lyderių Europoje pagal apdirbamojoje gamyboje sukuriama pridėtinę vertę*. <https://eimin.lrv.lt/lt/naujienos/lietuva-vienas-lyderiu-europoje-pagal-apdirbamojoje-gamyboje-sukuriama-pridetine-verte>
8. *Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: Verslo skatinimas*. (Galutinės vertinimo ataskaitos 2 priedas) (2019). Dokumentą parengė UAB „PricewaterhouseCoopers“. [https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/Verslas\(1\).pdf](https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/Verslas(1).pdf)
9. Manciu, V. C., Demyen, S. (2016). The Role of Entrepreneurship in Stimulating Economic Growth. A View from the Top. *Annals of 'Constantin Brancusi' University of Targu-Jiu. Economy Series*, 5, 161–166.
10. Paunksnienė, J., Stalgienė, A. (2009). Pridėtinės vertės augimą sąlygojantys veiksniai maisto ir gėrimų pramonėje. *Žemės ūkio mokslai*, 16(1–2), 76–86.
11. *Pridėtinė vertė gamybos sąnaudomis Lietuvos Respublikoje, Šiaulių apskrityje ir Šiaulių mieste* (2022). LR Statistikos departamento rodiklių duomenų bazė. <https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=df9888de-11c0-430e-87b4-d1ee7e444d0c>
12. Sipos-Gug, S., Badulescu, A. (2015). Macroeconomic Factors of Entrepreneurship in the European Union. *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series*, 24(1), 601–611.
13. Startienė, G., Remeikienė, R. (2009). The influence of demographical factors on the interaction between entrepreneurship and unemployment. *Engineering economics*, 4(64), 60–70.
14. Startienė, G., Remeikienė, R. (2013). Evaluation of the impact of self-employment factors on self-employment duration in the country with transition economy: a Lithuanian case. *Technological and economic development of economy*, 19(1), 125–140.
15. *Veikiančios gamybos verslo įmonės Lietuvos Respublikoje, Šiaulių apskrityje ir Šiaulių mieste* (2022). LR Statistikos departamento rodiklių duomenų bazė. <https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=c972344f-0207-48f0-bf3e-571259d9de6f>
16. Versli Lietuva. (2013). *Verslo tendencijos Lietuvoje 2012 m.* <http://www.verslilietuva.lt/lt/rinku-apzvalgos/verslo-tendencijos-lietuvoje-2012-m/>
17. *Verslo įmonių skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyventojų Lietuvos Respublikoje, Šiaulių apskrityje ir Šiaulių mieste* (2022). LR Statistikos departamento rodiklių duomenų bazė. <https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=96c1deb6-6dc5-43ea-bd22-d3db36e92eae>
18. *Verslo laiptai. Mažų ir vidutinių įmonių sektorinė struktūra* (2020). Versli Lietuva. Sud. M. Kalanta. https://www.verslilietuva.lt/wp-content/uploads/2021/09/VL-2020-_-Verslo-laiptai-_-FINAL_03.05.pdf